

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

SPAIN CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND
INNOVATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

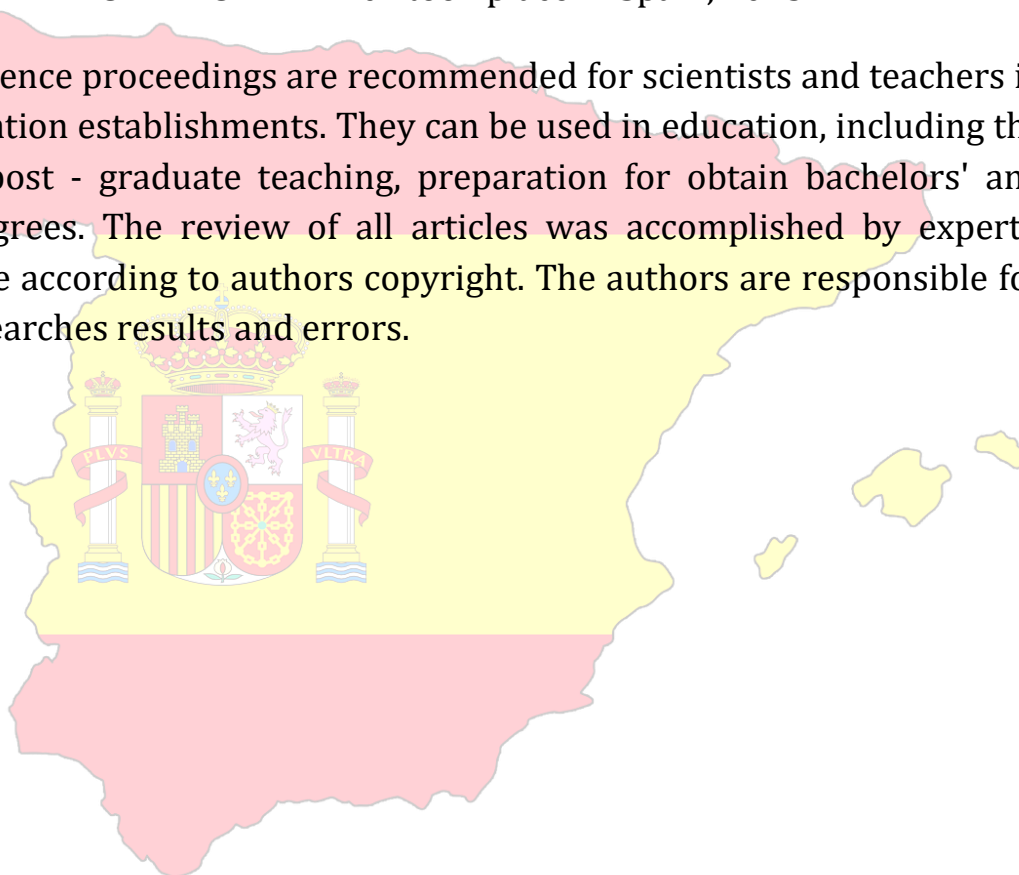

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION: a collection scientific works of the International scientific conference – Madrid, Spain, 2025, Issue 5.

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION**». Which took place in Spain, 2025.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

**“FARHOD VA SHIRIN” DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING
BADIY-POETIK AHAMIYATI****Qurbonova Gavhar Xurramovna**

Termiz davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti kafedrası v.b.dotsenti, f.f.f.d. (PhD);

Djumayeva Mohira To'raqulovna

Termiz davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs magistranti

Annottatsiya. Ushbu maqolada Alisher Navoiyning “Farhod va Shirin” dostonidagi onomastik birliklar — antroponimlar, toponimlar, teonimlar, etnonimlar, mitonimlar va ramziy nomlar — tizimli ravishda tahlil qilinadi. Maqola dostonning lingvopoetik tuzilishida nomlarning semantik, ramziy va badiiy funksiyalarini keng yoritib beradi.

Kalit so'zlar: Onomastika, antroponim, toponim, teonim, etnonim, lingvopoetika, “Farhod va Shirin”, Alisher Navoiy.

Аннотация. В данной статье систематически анализируются ономастические единицы в эпической поэме Алишера Навои «Фарод и Ширин» — антропонимы, топонимы, теонимы, этнонимы, метонимы и символические имена. В статье всесторонне рассматриваются семантические, символические и художественные функции имен в лингвопоэтической структуре эпоса.

Ключевые слова: ономастика, антропоним, топоним, теоним, этноним, лингвопоэтика, «Фарод и Ширин», Алишер Навои.

Abstract. This article systematically analyzes onomastic units in Alisher Navoi's epic poem "Farhod and Shirin" - anthroponyms, toponyms, theonyms, ethnonyms, metonyms and symbolic names. The article comprehensively covers the semantic, symbolic and artistic functions of names in the linguopoetic structure of the epic.

Keywords: Onomastics, anthroponym, toponym, theonym, ethnonym, linguopoetics, "Farhod and Shirin", Alisher Navoi.

Alisher Navoiy ijodi Sharq mumtoz adabiyotining yuksak cho'qqilaridan biri bo'lib, uning har bir asari til, badiiyat, g'oya va ma'no jihatidan o'ta boy qatlamlarga ega. “Xamsa” turkumidagi dostonlar esa shoirning badiiy fikrlash salohiyati, obraz yaratish mahorati va falsafiy dunyoqarashining yorqin ifodasidir. Ularning ichida “Farhod va Shirin” dostoni nafaqat ishq va sadoqat haqidagi badiiy asar, balki Navoiy dunyoqarashi, estetik tamoyillari va til qurilishining o'ziga xos ko'rinishi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Ushbu dostonda qo'llangan onomastik birliklar — antroponimlar, toponimlar, teonimlar, etnonimlar va ramziy nomlar — asarning mazmunini ochishda, obrazlarni shakllantirishda hamda dostonning badiiy-falsafiy qimmatini yoritishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Onomastik birliklar adabiy matnda faqat belgi sifatida emas, balki semantik yuk, ramziy mazmun va badiiy vazifaga ega bo'lgan til unsurlari sifatida namoyon bo'ladi. Navoiy bunday nomlarni tanlashda juda sinchkov bo'lganini ko'rish mumkin. Ularning har biri asar g'oyasiga xizmat qiladi. "Farhod va Shirin" dostonida shaxs va joy nomlarining nihoyatda puxta tanlangani, ularning tarixiy, madaniy va estetik qatlamlar bilan uyg'unligi shoir mahoratini ko'rsatadi. Doston nomining o'zidayoq ikki asosiy antroponim — Farhod va Shirin — markaziy o'rin egallaydi. Bu nomlar Sharq adabiyotida avvaldan mavjud bo'lgan syujet asosida shakllangan bo'lsa-da, Navoiy ularni qayta talqin qilib, har ikki nomga yangi semantik mazmun singdiradi.

Ushbu maqolada dostonning asosiy onomastik birliklari turlari bo'yicha tahlil qilinadi, ularning semantik xususiyati va badiiy-poetik vazifalari yoritiladi.

Dostonning onomastik tizimi haqida umumiy mulohazalar. "Farhod va Shirin" dostoni o'z nomi bilan boshlanadigan ikki asosiy antroponim — Farhod va Shirin — atrofida qurilgan. Bu ikki ismning Sharq adabiyotida avvaldan mavjud bo'lgan an'anaviy timsollari bor bo'lsa-da, Navoiy ularni yangi mazmun, yangi poetik ranglar bilan boyitadi. Dostonning syujeti, konfliktlar tizimi, obrazlarning ruhiy olami va falsafiy qatlam aynan onomastik birliklar orqali o'z ifodasini topgan.

Shuningdek, asarda ishlatilgan toponimlar, etnonimlar, teonimlar va ramziy nomlar dostonning badiiy makonini yaratadi, voqealarni tarixiy-geografik maydonda joylashtiradi va asarning umumiy kompozitsiyasiga xizmat qiladi.

Antroponimlar va ularning poetik vazifalari. Farhod — dostonning bosh qahramoni. Uning ismi "aqlli", "dono", "qudratli", "baxtli", "shijoatli" kabi ma'nolarni anglatadi. Navoiy Farhodni shunchaki oshiq sifatida emas, balki mehnat qahramoni, ma'rifat posboni tarzida gavdalantiradi. Farhodning tosh yo'nishi, elga suv chiqarishi, mehnat orqali maqsadga intilishi — uning ismidagi semantik mazmun bilan uyg'un. Farhod nomi kuch-qudrat, iroda va fidoyilik timsoli sifatida dostonning ruhiga singdirilgan.

Shirin esa go'zallik, latofat, nafosat, shirinso'zlik timsoli. "Shirin" so'zining o'ziyoq ijobiy semantikaga ega bo'lib, asarda uning jismoniy va ma'naviy go'zalligi bilan uyg'unlashadi. Navoiy Shirinni faqat tashqi go'zallik sohibasi emas, balki aql-zakovatli, sadoqatli, oriyatli ayol sifatida tasvirlaydi. Uning nomi har bir sahnada maftunkorlik va pokizalikni eslatib turadi. Shu bois Shirin obrazi Sharq adabiyotida ideal ayol qiyofasining eng yuksak namunalaridan biri sifatida qaraladi.

Dostonning yana bir muhim qahramoni — Xusrav. Bu antroponim tarixiy asosga ega bo'lib, Xusrav Parvez nomi Eron hukmdorlaridan biri sifatida manbalarda uchraydi. Bu so'z "mashhur", "dongdor", "go'zal",

“podshoh”, “hukmdor” kabi ma’nolarni anglatadi. Navoiy ushbu tarixiy nomni badiiy maqsadlarda yangi shaklda qayta talqin qiladi. Xusrav obrazi hokimiyat, kuch, siyosiy ehtiroslar ramzi bo’lib, uning nomi dostonning konflikt chizig’ini belgilovchi asosiy omildir. Xusravning Farhodga nisbatan raqiblik tuyg’usi, mulk, shon-shuhrat va muhabbat yo’lidagi keskin qarorlari aynan uning nomiga xos bo’lgan ramziy mazmunni kuchaytiradi. Navoiy Xusrav nomi orqali insonning hokimiyat ishtiyoqi bilan muhabbat o’rtasidagi ziddiyatini yoritadi.

Mahinbonu, Shopur, Farrux kabi nomlar esa dostonning ikkinchi darajali obrazlarini belgilab, syujetni rivojlantirishda muhim vazifa bajaradi. Ularning ismlari ham o’z mazmuni bilan obraz xarakterining bir bo’lagiga aylanadi. Masalan, Mahinbonu — donolik, adolat timsoli; Shapur — san’atkorlik, vositachilik; Farrux — baxt va saodat ramzi.

Toponimlar — dostonning geografik manzarasi. Dostondagi toponimlar ham onomastik qatlamning muhim qismini tashkil etadi. Arman, Bobil, Ozar, Rum, Eron kabi joy nomlari doston voqealarini aniq makonda joylashtiradi. Masalan, Arman diyori Farhodning mehnat maydoni, sevgi yo’lidagi sinov sahnasi sifatida tasvirlanadi. Bobil esa qadim dunyoning madaniy-siyosiy markazi sifatida ko’rsatiladi. Toponimlarning ishlatilishi nafaqat geografik aniqlik beradi, balki voqealar fonini tarixiy, ma’naviy va siyosiy ma’noda boyitadi. Navoiy toponimlar orqali Sharq mamlakatlarining bir-biri bilan aloqasi, ularning madaniy va siyosiy ta’siri haqida ham tasavvur uyg’otadi.

Teonimlar — tasavvufiy va falsafiy qatlamning yadrosi. Dostonda Xudo, Haq, Tangri, Osmon, Falak, Ajal kabi teonimlar ko’plab uchraydi. Bu nomlar dostonning ruhiy va ma’naviy zaminini shakllantiradi. Qahramonlarning ichki kechinmalari, iztiroblari, umidlari va sabrlari ilohiy kuch bilan bog’lanadi. Navoiy teonimlar orqali taqdir va irodaning o’zaro munosabatini, dunyo o’tkinchiligi va ilohiy adolatni, muhabbatning ruhiy mohiyatini yorqin ifodalaydi. Teonimlar asarga falsafiy mazmun bag’ishlab, lirik kayfiyatni kuchaytiradi.

Etnonimlar — tarixiy manzaraning badiiy ko’rinishi. Eron, Rum, Turon, Arab kabi etnonimlar dostonning tarixiy asosini ko’rsatadi. Bu nomlar Sharq xalqlarining siyosiy aloqalari, madaniy rivoji, urf-odatlar haqida tasavvur beradi. Navoiy etnonimlarni shunchaki tarixiy belgilar sifatida emas, balki voqealar harakatini boyituvchi poetik unsurlar sifatida qo’llaydi. Etnonimlar qo’llanishining ahamiyatli jihati: dostonning tarixiy zamonini aniqlaydi; siyosiy munosabatlarni ko’rsatadi; obrazlar faoliyatiga ijtimoiy kontekst yaratadi.

Ramziy nomlar va mitonimlar. Mitonimlar va ramziy nomlar ham dostonning poetik qurilishida alohida o’rin tutadi. Qof tog’i, saroy, taxt, ko’hna qal’a kabi nomlar ramziy ma’noga ega bo’lib, ularda insoniy kuch, buyuklik,

o'tkinchilik, taqdir kabi tushunchalar mujassam. Masalan, Qof tog'i Sharq mifologiyasida qudrat, ilohiylik timsoli bo'lib, Farhodning tosh bilan kurashish jarayoni aynan shu ramziy kuch bilan uyg'un holda tasvirlanadi.

Umuman olganda, "Farhod va Shirin" dostonidagi onomastik birliklar bir-biri bilan uzviy aloqada bo'lib, asarning badiiy tuzilishini tashkil etuvchi muhim komponentlardir. Antroponimlar obrazlarning individualligini ta'minlaydi, ularning ma'naviy va ruhiy dunyosini yoritadi. Toponimlar syujetning makondagi harakatini ifodalaydi, dostonni tarixiy kontekstga joylashtiradi. Teonimlar esa asarning falsafiy va tasavvufiy qatlamini kuchaytiradi. Etnonimlar orqali Navoiy davrning siyosiy manzarasini tasvirlaydi, mitonimlar esa ramziy g'oyalarni badiiy talqin qiladi.

Shunday qilib, dostonning onomastik tizimi nafaqat nomlar majmuasi, balki badiiy ma'no, madaniy qatlam, tarixiy xotira va poetik g'oyaning mujassamidir. Navoiy har bir nomni o'ta sinchkovlik bilan tanlagan va unga estetik hamda semantik mazmun yuklagan. Shu bois "Farhod va Shirin" dostonini onomastik birliklar orqali tahlil qilish asarning ichki mazmuni, poetik xususiyatlari, obrazlar tizimi va badiiy g'oyalarini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Bu esa Navoiy ijodining ulkan qimmatini, uning badiiy tafakkurining kengligini va poetik mahoratini yanada yorqin ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Navoiy. Farhod va Shirin. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.(80 sahifa)
2. A.Navoiy. Xamsa. — Toshkent: Fan nashriyoti.(498 sahifa)
3. Sh.Sirojiddinov, D.Yusupova.O.Davlatov Navoiyshunoslik. — Toshkent: Akademnashr-2020.(576 sahifa)
4. Doniyorov X. Onomastika . — Qarshi-2024.(96 sahifa)